

KĄ PRIEŠ 90 METŲ RAŠĖ „ŽEMAIČIŲ PRIETELIUS“?

RAMUNĖ LENKIMAITĖ

Norėdami atsakyti į šį klausimą, atsivertėme šio laikraščio 1932 m. sausio 8-osios dienos numerį. Jis yra tipiškas 1925–1940 m. Telšiuose leisto šio savaitraščio numeris, tad beveik visa tai, kas aktualizuota šiame tekste, yra būdinga ir kitiems šio savaitraščio numeriams.

Pirmasis laikraščio puslapis pagal tradiciją skirtas didžiausiai paskutinių dienų aktualijai – 1932-ųjų metų išvakarėse Plungėje vykusiam pirmajam Telšių vyskupijoje surengtam Lietuvos katalikų jaunimo sąjungos „Pavasaris“ Telšių apskrities vyrų suvažiavimui, kuriame dalyvavo 49 iš Žemaitijos atvykę vyrai. Kodėl tik vyrai? Atsakymą randame toje pačioje publikacijoje. Sužinome, kad tuo laikotarpiu buvo siekiama, jog „Pavasario“ sąjungoje pradėtų veikti atskiros vyrų ir merginų sąjungos su savo centrais ir kuopomis). Ir vėl „kodėl?“. Pasak publikacijos autoriaus, „*todėl, kad skirtinga vyrų ir moterų prigimtis bei pašaukimas ir juos reikia skirtingai auklėti*“. Šiame suvažiavime daugiausiai kalbėta aktualiais „Pavasario“ sąjungos veiklos klausimais. Renginio metu vyko paskaitos, diskusijos, buvo priimta rezoliucijų. Pagrindinei renginio daliai pasibaigus, pavasarininkų Plungės kuopos Meno sekcija suvažiavimo dalyvius ir plačiąją visuomenę pakvietė į Naujųjų metų sutikimo šventę. Joje vyko „Plungės ir apylinkės jaunimo teismas“ (be abejo, jo metu daugiausiai pylos gavo tie, kas nepaisė katalikiškųjų vertybių), koncertavo choras ir orkestras, vyko šokiai. Tą dieną suvažiavimo dalyviai buvo pakviesti ir į neseniai užbaigtoje pastatyti Plungės bažnyčioje vykusias pamaldas. Suvažiavimo dieną buvo renkamos aukos planuotam įkurti katalikų universitetui (tų pinigų surinka 72 litai ir 11 centų). Suvažiavime dalyvavo vyskupai Justinas Staugaitis, Mečislovas Reinys, daug kitų aukštųjų katalikų Bažnyčios dvasininkų.

Antrasis šio leidinio puslapis ir trečiojo puslapio dalis vienos kolonėlės buvo skirta 1931 m. gruodžio 17 d. mirusiam Kaltinėnų klebonui kun. kanauninkui Juozui Gudzinskui (1853–1931). Nekrologe plačiai aprašytos buvusios gerosios kunigo savybės, neužmirštant ir to, kad „*Jis draugystėj visuomet sudarydavo gerą ir linksmą nuotaiką. Jam neteko sutikti žmogų (red. p. – žmogaus), kurio draugystėj būtų nuobodžiavęs. Tegu žmogus netaria nė žodžio, by tik turi kantrybės klausytis šnekancio, o kalbos netrukdamo kun. J. Gudzinskiui. Jo svetingumas buvo žinomas plačioj apylinkėj. Ir netrūkdavo klebonijoj svečių, visi drąsiai žengė į jo namus, būdami tikri, jog ten bus širdingai priimti ir pasotinti.*“

Trečiajame laikraščio puslapyje – straipsnis „Kaip gaminamas cukrus“. Publikacijos autorius rašo, kad „*Iki 18 amžiaus cukrų dirbo tik iš cukrinių švendrių. Cukraus gaminimo paslaptį kiniečiai žinojo jau nuo neatmenamų laikų. Jie augino didžiausius cukrašvendrių laukus. Iš kiniečių cukrų gaminti išmoko persai, o arabai 656 metais užkariavo Persiją, cukrinė švendrė buvo perkelta Egiptan, Sicilijon ir Ispanijon. Vidurinėj Europoj cukrų pradėjo vartoti vėliau, kryžiaus karų metu. Jį gabendavo iš Amerikos. Dėl savo brangumo, jį valgė tik turtingieji. Cukraus pareikalavimas buvo didelis, nes tada jis buvo naudojamas dar ir kaip vaistas nuo ligų.*“

Kaip jau rašyta, straipsnis užima beveik visą laikraščio puslapį, tad jame daug ir kitų žinių apie cukrų, kuris, šiandien, beje, kad ir neatskiriama mūsų gyvenimo dalis, bet vienas kaip vaistas nevartojamas, daug kas ragina jo visai atsisakyti, nes dažnai jis kenkia sveikatai.

Ketvirtajame laikraščio puslapyje beveik dvi skiltys skirtos „Ūkiškų žinių“ skyreliui, likęs puslapio plotas – kitoms ūkininkams svarbioms žinioms iš viso pasaulio, pvz., informacijai, kiek iš kurios valstybės nuo šiol bus įsileidžiama miško medžiagos. Rašoma ir apie tai, kas pagal naująją Žemės reformą galės pirkti žemę.

Ketvirtame puslapyje esančiame skyrelyje „Telšių žinios“ skelbiamos javų ir produktų kainos, informacija, kada vyks artimiausi Telšių nuovados taikos teisėjo posėdžiai, Šiaulių apygardos teismo kriminalinė sesija. Yra pranešimas ir apie kunigų pasikeitimus Žemaitijos parapijose. Išspausdinti ir du skelbimai, kuriuose sveikinami jaunavedžiai.

Kitoje puslapio skiltyje pateikta ataskaita, kiek lėšų Lietuvos parapijose surinkta Klaipėdos prelatūros bažnyčios reikalams. Įdomių pasiskaitymų pateikta viduriniojoje puslapio skiltyje – skyrelyje „Už Lietuvos sienų“. „Užkabina“ žinučių pavadinimai: „Mirė lietuvis, svėręs 16 pūdų“, „Bombos pašto siuntiniuose“, „Suomiai galės gerti degtinę“, „Kinų ir japonų karas tebeina“, „Pūgos Latvijoje“. Šiuo atveju mums, ko gero, įdomiausias pranešimas apie lietuvių mirtį. Taigi: „*Čikagoje gruodžio 4 d. palaidotas a. a. Kazys Bučnys (angliškai rašė Bush) 49 metų amžiaus. Jis buvo sunkiausias žmogus pasaulyje – svėrė 640 svarų (16 pūdų, vadinasi daugiau 5 centnerių). [...] Velionis paliko žmoną, sūnų ir tris dukteris. Jisai turėjo mėsos krautuvę, bučernę, kaip sako amerikoniai.*“

Visas penktas, šeštas ir septintas laikraščio puslapis skirtas skyreliui „Žemaičių Prieteliaus“ radio“. Toks skyrelis šiame savaitraštyje buvo spausdinamas ilgą laiką. Čia skelbdavo naujienas iš Žemaitijos, būdavo žinių ir iš kitų Lietuvos vietų. Šį kartą rašoma apie tai, kad per Naujųjų metų sutikimą po vaidinimo „Plėšikas Blinda“ Nerimdaičiuose keletas vyrų taip įsišėlo, kad viešam vakarui pasibaigus buvo skaičiuojami nuostoliai – šokių salėje trūko dviejų langų. Na o iš Naujamiesčio (Tauragės apskr.) pranešama apie čia išaiškintus kelis dėmėtosijs šiltinės atvejus. Lyduvėnų (Raseinių apskr.) gyventojų žnutėje – pranešimas, kad Skiručių miške bastosi vilkai, kurie neseniai dienos metu pačiupo ir papjovė tris avis. Rašoma ir apie Judrėnuose vaikams surengtą eglutę (Naujųjų metų renginį), Pašaltuonio pavasarininkų suorganizuotą Naujų metų sutikimo šventę. Žinutėje „Jaunimo vakaras“ pranešama apie turiningą kultūros vakarą, kuris antrąją šv. Kalėdų dieną vyko Leckavoje (Mažeikių apskr.). Yra keletas ir kitų pranešimų apie gražius bei turiningus renginius, vykusius Žemaitijoje antrąją šv. Kalėdų dieną. Salantuose (Kretingos apskr.) tokį organizavo vietos pavasarininkai. Tą dieną miestelyje buvo parodyta komedija „Burtininkė“. Sužinome, kad puikus, turiningas renginys tą pačią dieną vyko ir Alsėdžiuose (Telšių apskr.). Čia gausiai vaini-

kais papuoštoje salėje suvaidinta dviejų dalių patriotinė Barstyčių pavasarininko V. Močekvičiaus parašyta drama „Aušta rytas“ ir komedija „Barzdaskutys“. Paskelbtos informacijos ir iš Kražių (Šiaulių apskr.), Žemalės (Mažeikių apskr.). Pranešama ir apie Žemaitijoje stipriai užpustytus kelius, apsunkinusį susisiekimą transporto priemonėmis, Mažeikiuose sausio 2 d. įvykusį rajono kuopų vyrų atstovų suvažiavimą. Yra ir kriminalinių pranešimų: rašoma apie nelaimę Baltiškės kaime (Batakių vlsč.), kur rasta nužudyta to kaimo gyventoja, vaikžudę jauną merginą Stirbaičių kaime (Gaurės vlsč.), vagis Dirvoniškyje (Papilio vlsč.). Gali juoktis ir verkti skaitydamos žinutę iš Spurgonių kaimo (Tirkšlių vlsč.): „*Vienas ūkininkas pardavė keturis bekonus. Iš džiaugsmo nuėjo karčiamon. Jam begeriant atsirado draugų, pažįstamų ir moterų. Triukšmingai praleido naktį begerdamas su visa kompanija. Išaušus apmokėjo už viską ir išvažiavo namo. Namu parvažiavęs rado kišenėje 50 centų.* [...]“. Na, ir, žinoma, pabaigoje – moralas. Skyriuje „Žemaičių prieteliaus“ radio“ spausdinamos žinios ir iš Žaiginio (Raseinių apskr.), kuriame labai gražiai šv. Kalėdų proga buvo papuošta dar nespėta įrengti bažnytelė. Pranešama ir apie Plungėje vykusį Alsėdžių dekanato kunigų konferenciją, kurioje nutarta, kad nuo šiol kiekvienas šio dekanato kunigas kasdien turės skirti po 50 centų Kaune planuojamam įsteigti katalikų universitetui. Su pinigais susijusi ir žinutė iš Kuršų kaimo (Janapolio parapija). Čia rašoma, „*kad šį rudenį berniukas su plūgu ardamas užkabino dirvos ežę ir užkliudė cininį indelį, iš kurio pasipylė pinigai. Pinigai sidabriniai 1510–1570 metų su aiškiais parašais. Jų vienoje pusėje vytiš, o antroje lenkų erelis.* [...] „*Suuodę apie tai kaimynai subėgo visi kas vieną, kas kelis pinigėlius sau išviliojo. Berniukas, radėjas, savo dalį pinigų nunešęs į Varnius, auksakaliui pardavė svarą už 15 litų.* [...] *Kita dalis tų pinigų tebėra saugioje vietoje, kol gal pateks į kokį Lietuvos ar žemaičių muziejų.*“

Na o iš Gaurės atkeliavusioje informacijoje pranešama, kad paskutinįją 1931-ųjų metų dieną Gaurės parapijos katalikai pasiuntė „*ponui Respublikos Prezidentui prašymą, po kuriuo pasirašė 863 suaugę raštingi parapijiečiai.* [...]“. Na o tame prašyme nurodyta, kad „*šiuo tat mes žemiau pasirašiusieji Gaurės parapijos katalikai prašome Jo Ekselenciją poną Prezidentą neleisti įvesti taip žalingos visais žvilgsniais „civilinės metrikacijos“.* Skaitai ir galvoji: ne taip toli per tuos 70 metų mes ir nužygiavome, nes panašūs prašymai, kuriais siekiama sustabdyti tą judėjimą į priekį, tapti Pasaulio žmonėmis, ir šiais laikais pasiekia Prezidentūrą.

Sakoma, kad per šv. Kalėdas vyksta stebuklai. Tokių, kaip rašoma žinutėje iš uostamiesčio, būta ir šį kartą. Skelbiama, kad „*Klaipėdoje Kalėdų pirmosios naktį „buvo užėjusi perkūnija.*“ Dabar tai jau ne stebuklai – perkūnija trunkosi, žaibuoja ir šią 2022-ųjų žiemą...

Devintame laikraščio puslapyje išspausdintas skyrelis „Juokai“. Jame – keletas anekdotų. Viename jų rašoma:

„*Valdininkas pasiskundė savo viršininkui, kad kitas valdininkas jį asilu pavadino.*

– *Apsiųsk jį, tamsta, – atsakė viršininkas, – už tarnybinės paslapties išdavimą.*“

Laikraštyje rasta vietos ir raginimui prenumeruoti bei skaityti „Žemaičių prietelių“. Yra ir kitokio turinio pranešimų, kelios žinutės iš kitų Lietuvos regionų. Spausdinama nemažai įvairių skelbimų. Dešimtas puslapis skirtas Philips ir „Lorenz“ firmos radijo imtuvų reklamai.

Tai gi, tikras žinių iš Žemaitijos, visos Lietuvos ir pasaulio popuri.

Na o pačioje dešimtojo puslapio pabaigoje smulkiomis raidėmis parašyta: „Karo cenzūros spausdinti leista“.

JURGIS DAGILIS

DANGUOLĖ ŽELVYTĖ

Jurgis Dagilis (1903–1941) – lietuvių katalikų veikėjas, teisininkas, leidėjas, spaudos bendradarbis. Jis gimė 1903 m. vasario 2 d. Marijampolės apskrities S. Kalvarijos valsčiaus Pasūduonio kaime. Mirė 1941 m. Sibiro lageryje. Iš pradžių J. Dagilis mokėsi Marijampolėje, vėliau – Telšiuose. Baigęs vidurinę mokyklą įstojo į Lietuvos universitetą (nuo 1930 m. – Vytauto Didžiojo universitetas). Čia jis mokėsi 1925–1932 metais. Iš pradžių studijavo mediciną, vėliau mokėsi Teisių fakultete. Po studijų du metus dirbo teisme, užsiėmė advokato praktika, o 1934 m. tapo Kauno miesto savivaldybės Socialinės apsaugos skyriaus vedėju.

Tai buvo išskirtinio verslumo, daug talentų turėjęs, komunikabilus, plačių interesų ir rizikuoti nebijantis žmogus. Būdamas vos 20 metų amžiaus jis kartu su tarpukario metais Lietuvoje plačiai žinomu redaktoriumi, spaudos darbuotoju Simu Radišausku Telšiuose pradėjo leisti Lietuvos šaulių sąjungos III skyriaus (Žemaitijos) savaitraštį „Telšių žinios“. Laikraštis ėjo 1923 m. gegužės 7–1924 m. lapkričio 28 d., turėjo humoristinį priedą „Telšių pliumpis“. Šis leidinys spausdintas Telšiuose veikusioje Lietuvos šaulių sąjungos spaustuveje. Išėjo 30 jo numerių. Laikraštyje buvo skelbiamos pagrindinės Lietuvos naujienos, rašoma aktualiais ekonomikos ir politikos klausimais, plačiai nušviečiama Šaulių sąjungos veika ir kt. Tuo laikotarpiu šiuo leidiniu kaip savo idėjų rupuoro naudojosi ir tokie iškilūs ano meto veikėjai kaip pedagogas Karolis Dineika, kalbininkas Jonas Martynas Laurinaitis, telšiškis Juozas Gedminas ir kt.

Dar po dviejų metų J. Dagilis Telšiuose įsteigė kitą laikraštį – 1925–1940 m. Telšių vyskupijos ir Telšių katalikų veikimo skyriaus valdybos leistą katalikišką savaitraštį „Žemaičių prietelius“ ir tapo jo pirmuoju redaktoriumi (šias pareigas ėjo 1925 m.).

Studijų laikotarpiu J. Dagilis aktyviai dalyvavo Šaulių sąjungos, Šv. Vincento Pauliečio draugijos Popiežiaus Leono XIII fondo veikloje. 1926–1928 m. jis buvo Lietuvos universiteto studentų Šaulių sąjungos būrio vadas, 1928 m. – Šv. Vincento Pauliečio draugijos reikalų vedėjas, 1929 m. – sekretorius, 1929–1931 m. ėjo Popiežiaus Leono XIII fondo reikalų vedėjo pareigas. 1930 m. J. Dagilis tapo vienu iš katalikų spaudos akcinės bendrovės „Žaibas“ steigėjų, o 1934 m. kartu keliais bičiuliais įsteigė saldinių fabriką „Birutė“. J. Dagilis buvo aktyvus ir spaudos bendradarbis. Savo straipsnius jis dažniausiai skelbdavo dienraštyje „Rytas“, keliuose kituose katalikiškuose leidiniuose.

1941 m. sovietų valdžia J. Dagilį suėmė ir ištrėmė į Sibirą. Tais pačiais metais jis ten ir mirė.

NAUDOTA LITERATŪRA:

1. Domas Šniukas, „Jurgis Dagilis“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*: <https://www.vle.lt/straipsnis/jurgis-dagilis/> (žr. 2022-01-06).
2. „Jurgis Dagilis“, *Lietuvių enciklopedija*, t. 4, Bostonas, 1954, p. 224.
3. „Jurgis Dagilis“, *Žurnalistikos enciklopedija*, Vilnius, 1997.
4. „Žemaičių prietelius“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*: <https://www.vle.lt/straipsnis/zemaiciu-prietelius/> (žr. 2022-01-06).